

ЛІТЕРАТУРА

1. Яценко Т.О., Пахаренко В.І., Тригуб І.А., Слижук О. А. Література (українська та зарубіжна) підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Київ: Видавничий дім «Освіта», 2023. 243 с.
2. Калинич О., Дячок С. Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Астон, 2023. 304 с.

Маланій Анастасія,
здобувач вищої освіти II року навчання
першого (бакалаврського) рівня,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:
Лабашук Оксана Василівна,
доктор філологічних наук, професор,
кафедра української та зарубіжної літератури і
методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ШЛЯХ ДО САМОПІЗНАННЯ ГЕРОЯ У РОМАНІ І. ПАВЛЮКА

«Я БАЧУ, ВАС ЦІКАВИТЬ ПІТЬМА»

Роман Іларіона Павлюка «Я бачу, вас цікавить пільма» – один із найпопулярніших серед споживачів українського ринку, особливо молоді. Книга увійшла до короткого списку премії «Книга року ВВС – 2020» та очолила топ продажів «Видавництва Старого Лева» у 2023 році. За даними журналу «Forbes Ukraine», у видавництва купили понад 100 000 примірників психологічного трилера, що стало рекордом серед продажів дорослої літератури. Хоч роман і відносять до категорії літератури для дорослих, він викликав неабияку цікавість серед підлітків та юнацтва. У період підліткового та юнацького етапу життя в людини активно формується усвідомлення свого «Я». У цьому віці важливе місце посідають процеси самопізнання, самовизначення, пошуки цінностей та сенсів. Е. Огар зазначає: «Особливу потребу сучасний підліток відчуває у творах так званої екзистенційної літератури, де йшлося про багатозначність сутності

людини, сенс її буття і призначення, про віру і релігію. Його цікавить і проблема смерті...» [1, с. 112]. Сюжет роману «Я бачу, вас цікавить п'ятьма» побудований на протистоянні добра і зла, діалоги персонажів сповнені філософськими роздумами про такі цінності, як віра, любов, про межу між хорошим та поганим, намаганням зрозуміти, чому люди коять зло, тощо. Головний герой, Андрій Гайстер, який майже втратив сенс свого існування, містичним чином опиняється у селищі, що насправді є уособленням пекла, куди жителі потрапили за скоєні гріхи; він змушений заглянути у найтемніші куточки людської свідомості, щоб віднайти втрачену надію для життя. Саме тому цей текст і приваблює юних читачів, адже в ньому вони знаходять усі потрібні речі для пізнання себе і світу, саме тут вони мають можливість зануритись у п'ятьма разом з головним героєм, щоб віднайти світло у собі.

Текст чудово виконуватиме виховну функцію на уроках позакласного читання. Аналіз пройденого шляху головного героя навчить учнів брати відповідальність за свої рішення та вчинки. Андрій Гайстер спочатку постає як людина, що зневірилась у цінності життя, він втратив віру у значимість своїх дій. «І вся принадність у тому, що нічого виправити не можна!», – стверджував він [2, с. 144]. Його найбільшим гріхом стають зневіра та байдужість, через які і потрапляє у пекло – Буськів Сад. Вибратися із села йому вдасться лише тоді, коли кримінальний психолог пропрацьовує свій гріх, приймаючи рішення врятувати загублену дівчинку. Виявляється, що насправді зло ніколи не буває відносним, як це міг думати Андрій. Перевізник Харитон зазначає, що «добро і зло – це дещо абсолютне, як світло і темрява» [2, с. 146], а людина лише створює виправдання, щоб заперечити відповідальність за свій вибір. Бо зрештою у всіх настане момент усвідомлення того, що вони завжди «чудово відали, що творили» [2, с. 154]. Наслідки коєння інших гріхів можна простежити в історіях самих жителів Буськового Саду: дільничого Суботи, що уособлює ненаситність, Арсена з надмірним гнівом, надто заздрісного Захара Науменка та інших.

Окрім цього, у романі помітний посил важливості саморозвитку. «Мистецтвом треба цікавитися!», – говорить лікар Євген Павлович, що зрештою виявився самим Звіром [2, с. 178]. Недостатня освіченість Андрія завадила йому одразу розгадати підказки у розслідуванні, що сповільнило

процес ведення справи. Не дарма автор на початку вказує факт відсутності книжок у його кімнаті: «Ще були два стільці, на одному з яких охайно складене те, що він скинув перед сном, книжковий стелаж, де замість книжок лежали рівні стосики Андрюхиного одягу...» [2, с. 83]. Самі персонажі – демони потойбіччя – у своїх розмовах неодноразово різними алюзіями натякали Андрієві, куди насправді той прямує, проте кримінальний психолог так і не зміг зрозуміти. В один з таких моментів нерозуміння Харитон іронічно запитує його: «Не читали?» [2, с. 132].

Роман Іларіона Павлюка має високий ступінь інтертекстуальності. Це дозволить вчителю направити увагу учнів на інші літературні твори. Автор побудував твір доступним для прочитання навіть без розуміння усіх алюзій, проте їхній аналіз допоможе краще зануритись у роман та побачити його глибші рівні. Наприклад, сама структура роману вже відсилає нас до «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі. Текст складається із трьох частин: «Пояс Каїна», «Місто Діт» та «Лімб». У поемі Данте Аліг'єрі пояс Каїна належить до найнижчого кола пекла. У ньому караються ті грішники, що зрадили своїх рідних. Вони змушені потерпати від вічного холоду, що символізує відсутність родинного тепла та любові. У першій частині роману ми знайомимось із Андрієм Гайстром як з людиною, що залишилась без рідних: батько та сестра померли у дитинстві, нещодавно відбувся похорон матері, вагітну Алісу він сам покинув, а та згодом скоїла самогубство – значною мірою через його байдужість. У другій частині події розгортаються у селищі Буськів Сад, що безпосередньо є українською версією міста Діт. У ньому головний герой зустрічає жителів, кожен з яких уособлює один смертний гріх. Селище також патрулюють демони – сліпий бармен та черниця, що їздять на червоному «ягуарі». У третій частині під назвою «Лімб» головною подією стає порятунок маленької Наді, що загубилась у катакомбах цукрового заводу. Вона стає уособленням недоношеної дитини Аліси, яка залишилась у реанімації після її самогубства. В «Божественній комедії» Лімб – перше коло пекла, у якому знаходяться добродушні язичники й нехрещені немовлята. Окрім цього, в тексті є багато алюзій на мітологію, зокрема давньогрецьку та фінську. Наприклад, ім'я та зовнішність перевізника – Харитон Еребович та червоний плащ на ньому – уже посиляють нас до образу Харона, що переправляє душі покійників

у підземне царство, беручи за плату грецький обол. Також знаходимо алюзії на «Алісу в Країні Див» Льюїса Керолла (наприклад, коли дівчинка у потязі читає книгу «Як правильно читати «Алісу в країні чудес»») та «Сяйво» Стівена Кінга, коли Андрій заселяється в однойменний готель, де відбуваються дивні речі.

У тексті присутній посил на фольклорну традицію. Спосіб зображення у романі нечистої сили – демонів та жителів потойбіччя – притаманний неказковій прозі. Вони, на перший погляд, мають вигляд звичайнісінької людини, проте їх видають спочатку непомітні, дивні деталі. Наприклад, очі в бармена цілком чорні, а черницю можна розпізнати за нудотно-кислим запахом гнилих фруктів та надміру холодним дотиком. У одному з епізодів, коли Захар Науменко заходить до мера Павла Тупогуба, першому на момент ввижається, «що замість обличчя в мера – кишка кишить могильна хробачня, а єдині риси, які можна було вирізнити під цією живою мошкаркою, – це провали очниць» [2, с. 383]. Зображені птахи, що символізують людські душі, також належать до фольклорних уявлень про світ. Майже кожен персонаж має свого птаха: Христинина душа втілюється у вівсянці, Гала асоціює себе із серпокрильцем, у грудях Павла Борисовича сидить велика синиця, а Віталік Субота, уявляючи себе мудрим вороном, насправді є полохливим індиком. Тут також присутнє давнє вірування, що птахи, які відлітають у вирій, – це людські душі, що потрапляють у рай. Під час похорону матері Андрій зустрічає дівчинку, що запитує: «Вона тепер у вирії?». На його заперечення дівчинка продовжує: «Просто люди туди потрапляють, а птахи – відлітають. І повертаються...» [2, с.19]. І вже в одному з розділів наприкінці роману, де описується, як вівсянка спостерігає за іншими душами, автор нам нагадує про це: «Вона вперто опиралася сильним висхідним потокам, що прагнули занести її у височінь – туди, куди птахи відлітають, а люди, як ми пам'ятаємо, потрапляють. Якщо, звісно, заробили. Якщо заробили...» [2, с. 526]. Не варто й забувати те, що прізвище Андрія – Гайстер – це одна з діалектних назв лелеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Огар Е. Особливості читацької поведінки сучасних підлітків. *Вісник Дніпропетровського ун-ту. Соціальні комунікації. Літературознавство*. 2008. № 1. С. 109–114.
2. Павлюк І. Я бачу вас цікавить п'ятьма. Львів: Видавництво Старого Лева, 2023. 664 с.